Serie I - No. 6 40 cent

Groote Godsdiensten

HET BUDDHISME, DOOR PROF. DR. J. S. SPEYER, HOOGLEERAAR TE LEIDEN -:- -:-

HUMANITAS DURAT.

BAARN - HOLLANDIA-DRUKKERIJ - 1911

HET BUDDHISME

DOOR

DR. J. S. SPEYER
Hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Leiden

I

§ 1. Het Buddhisme is de godsdienst van vele millioenen menschen in Azië, en wel in dat gedeelte van het werelddeel, dat O.waarts gelegen is van de Mohammedaansche wereld. Evenmin als de Islam en het Christendom is het aan ras of volk gebonden, maar telt zijne belijders onder menschen van verschillende afstamming en huidkleur. De meest Westelijke Buddhisten zijn Kalmukken aan de Wolga, de meest Oostelijke de Japansche. Echt Buddhistische landen zijn vooreerst Achter-Indië (Birma, Siam, Cambodja, Annam, Tonkin) met wat in godsdienstigen zin hun moederland mag heeten, het eiland Ceylon (ofschoon dat niet geheel Buddhistisch is; in het N. heerscht Çiwaïsme, en er zijn vrij wat Christenen). Dan Tibet, dat als het heilige land van Buddha's heilleer wordt aangezien door de Tibetanen zelven en die hun Buddhisme van daar ontleend hebben: Mongolen, Mantsjoeren, Buriaten, de bovengenoemde Kalmukken, de bevolkingen van Bhotan en Sikkim, en de Lamaïstische kerk in China, die te Peking haar tempel heeft. Verder mag men ook het overige China, Korea en Japan beschouwen als te behooren onder de invloedssfeer van het Buddhisme. Daar heeft het nog andere, nationale godsdiensten nevens zich, maar, wat ons Europeanen zonderling

mag schijnen, zonder scherp afgebakende scheidingslijn, zoodat dezelfde persoon geacht kan worden meer dan eene religie te hebben, al mag de quantitatieve verhouding bij de verschillende individuen vrij wat verschillen. Omtrent China zegt een kenner van de toestanden in dat land [1]: „Het feit dat daar zoovele eeuwen drie godsdienstige stelsels naast elkander bestaan, heeft geleid tot de uitkomst dat de kenmerkende trekken zijn gaan vervloeien en er allerlei vermenging plaats vond. Onafhankelijk van den algemeenen toestand van ineensmelting bestaat evenwel een belangrijk gedeelte van de bevolking uit Buddhisten in engeren zin. Hoevelen is niet uit te maken, maar in elke stad en dorp, zoover wij weten, zijn er". Omtrent Japan zegt dr. DE VISSER, die in deze Serie het Shinto, den godsdienst van Japan heeft beschreven, op bldz. 48 van die schets: „De Japanner is in 't algemeen Shintôist en Buddhist tegelijk... Nadert de dood, dan is het natuurlijk veelal het Buddhisme, waartoe hij zich wendt met het oog op het hiernamaals". Waarom dat natuurlijk is, zal verderop blijken.

§ 2. Er is een tijd geweest dat Buddha's Leer in het Westen en Zuiden verder verbreid was. In het Westen: want het had zijne belijders in het huidige Afghanistan en Toerkestan, en was tot in Perzië doorgedrongen. In het Zuiden: immers Voor-Indië is haar geboortegrond. Het Buddhisme heeft zijn oorsprong bij datzelfde tot bespiegeling geneigde in-godsdienstige volk, dat in den Weda zijne oudste en heiligste, in de tot den Weda gerekende Upanishads zijne verhevenste en diepzinnigste openbaring ziet, dat eene menigte van theosophische stelsels heeft voortgebracht, en dat in zijne veelvormige godenleer en godsvereering, het zoogenaamde Hindoeïsme, de karaktertrekken van zijn geest zoo onmiskenbaar vertoont. Het Buddhisme be-

---

[1]) S. Beal, *Buddhism in China*, blz. 3.

hoort, wat zijne gedachtenwereld aangaat, tot diezelfde atmosfeer. Het is, vóór alles, een Indische godsdienst. Het evangelie, dat het predikt, is een in Indische ascetenkringen ontstane heilleer, zooals er in dat vaderland van wereldverzaking en monniksleven zoo vele zijn uitgedacht.

In den beginne vonden de zonen Buddhas in het land van hun oorsprong veel bijval en allengs grooten aanhang; vorsten en volken hebben ook daar tot hunne warmste begunstigers behoord, en tot op zekere hoogte mag men zelfs het tijdvak van eenige eeuwen vóór tot omstreeks 500 na Chr. met den naam van Buddhistisch Indië bestempelen [1]), een tijdvak, welks grootsche overblijfselen van Buddhistische bouwwerken een welsprekend getuigenis afleggen van den bloei der Kerk in die dagen en van de offervaardigheid van de Indische Buddhisten. Maar na eeuwen langen voorspoed is het Buddhisme in Voor-Indië achteruitgegaan, om ten slotte zoo goed als geheel te verdwijnen, ten deele tengevolge van den onweerstaanbaren aandrang van de Mohammedaansche veroveraars uit het Westen, de gezworen vijanden van alle beeldendienst. Voor een goed deel ook ging het te gronde door eigen zwakheid. Het bleek op den duur niet bestand tegen de meer nationale vormen van het Hindoeïsme, met name de godsdiensten van Çiwa en Wishnu, die een groot gedeelte van zijne erfenis aanvaardden. Tegenwoordig is er slechts één Voor-indisch gewest met Buddhistische bevolking, en niet eens uitsluitend: Nepal, het vrij wel onafhankelijke, maar met de Britten nauw verbondene grensland tusschen Britsch-Indië en Tibet.

§ 3. Voor de beoefening van de Buddhistische Heilige Schrift door onze geleerden was het een geluk, dat er ten minste nog ergens in het land der Hindoes eene wijkplaats overbleef. Want wat er aan oorspronkelijke

---

[1]) Ik denk hier aan *Buddhist India* van Rhys Davids, dat deel uitmaakt van de Serie: Stories of the Nations.

Sanskritteksten van de heilige boeken van den Buddhistischen godsdienst overig is, komt alles uit Nepal.

Maar wij bezitten nog andere en, naar tijdsorde, oudere bronnen, nl. de heilige teksten opgesteld in het Pali, en ons overgeleverd in de canonieke verzameling, zooals die op het eiland Ceylon als gezaghebbend is erkend en overal is aanvaard, waar de Pali Heilige Schrift den grondslag uitmaakt des geloofs, dus op Ceylon en in Achter-Indië. Dat Corpus, dat met zijn Palinaam heet Tipitaka (letterlijk „de Drie Mandjes") bestaat uit drie afdeelingen, die elke weder een menigte van kleinere bundels of werken tellen: Winaya, Suttanta (of Sutta) en Abhidhamma [1]). De Winaya bevat alles wat betrekking heeft op de tucht en de orderegelen voor de monnikenmaatschappij; Suttas heeten de talrijke predicatiën van den Buddha, en allerlei spreuken en soortgelijke ontboezemingen behooren daarbij; de Abhidhamma-teksten zijn theologische geschriften in engeren zin, zij dienen tot uiteenzetting en verklaring van punten, ook vraagpunten, uit de Leer. Die omvangrijke Pali-litteratuur, waartoe ook eenige jongere, niet-canonieke, maar in de Buddhistische wereld hooggeschatte werken behooren, is, hoofdzakelijk door de goede zorgen van de te Londen gevestigde Pali Text Society (gesticht in 1881), reeds grootendeels in druk verschenen, ten deele met den bijbehoorenden commentaar.

Zij is ouder, zeide ik, dan de heilige teksten van de Noordelijke Buddhisten. Ook vormt zij een afgerond geheel. De Sanskrit en Pseudo-sanskrit origineelen van de Noordelijken zijn ons slechts onvolledig bewaard. Wat ons daar ontbreekt, wordt voor een groot gedeelte aangevuld door de Chineesche en Tibetaansche vertalingen, die met groote zorg en zoo volledig mogelijk bewaard zijn gebleven.

§ 4. Behalve die heilige schriften en de vertalingen

---

[1]) Dit zijn de Pali-benamingen. In het Sanskrit luiden zij eveneens Winaya, maar Sûtrânta en Abhidharma.

ervan bestaan er nog heel wat geschriften, waaruit kennis te putten is omtrent het verleden of het heden van het Buddhisme. Daaronder zijn geschiedkundige werken uit verschillende tijden en oorden; geschriften van wijsgeerig-godsdienstigen inhoud, daaronder die een geheelen catechismus bevatten; strijdschriften; beschrijvingen van pelgrimstochten en in het algemeen reisbeschrijvingen, zooals er in den laatsten tijd vrij wat, en daaronder menige goede, over Tibet handelen. Uit de middeleeuwen, toen de reizen uit China en Midden-Azië naar de heilige plaatsen en de groote Buddhistische scholen in Indië uiterst bezwaarlijk waren, bezitten wij menige betrouwbare Chineesche reisberichten; van die pelgrims is de beroemdste Hiwen-thsang (midden der 7de eeuw), wiens opgaven omtrent de ligging van Buddhistische heiligdommen kostbare vingerwijzingen zijn gebleken voor de oudheidkundige onderzoekers bij het te voorschijn brengen van de talrijke en belangrijke overblijfsels van Buddhistische kunst en Buddhistisch godsdienstig leven uit de dagen, toen die in het land der Hindoes in bloei en aanzien verkeerden. Ook de monumenten zijn, het is nauwelijks noodig het te zeggen, eene kenbron en wel eene van groote beteekenis.

§ 5. Buddha's Leer heeft ten doel den weg ter Verlossing aan te wijzen uit den eindeloozen kringloop van geboren worden, leven en sterven, op nieuw geboren worden, op nieuw leven, op nieuw sterven enz., met al het leed dat aan die verschijningsvormen in de zichtbare wereld onafscheidelijk verbonden is. In den tijd dat die verlossingsleer, een uit vele, in Indië opkwam (5e eeuw vóór onze jaartelling) moet er in de Indische maatschappij eene groote beweging der geesten hebben geheerscht, zooals dat gebeurt, wanneer de tijd gekomen is van het bewustzijn dat oude, overgeleverde vormen van godsdienst en wereldbeschouwing niet wel vereenigbaar zijn met nieuwere, op goede gronden

steunende opvattingen. Aan vele leidende geesten in het toenmalige Indië voldeed de oude, van primitieve denkbeelden doortrokken Wedische offerdienst en godenvereering niet meer. Ook hierom niet, omdat deze in hoofdzaak er op uit is stoffelijk voordeel te verschaffen door magische middelen, en waar zij het heil der ziel bevordert, dat doet op vrij materialistische wijze. De godsdienstige behoefte van die dagen gevoelde zich in die oude denkatmosfeer niet bevredigd. Men haakte naar iets hoogers, dat vrij is van de vergankelijkheid en de onwezenlijkheid, die de wereld der verschijnselen aankleeft. Die drang vond uitweg in allerlei verlossingstheorieën, als: de âtmanleer van de Upanishads, het atheïsme van het Sânkhya, de praktijken van den Yoga, alle drie stelsels ouder dan het Buddhisme, dat zich schrap stelt tegenover de eerstgenoemde leer, maar meer of min verwant is aan de beide andere.

Gemeenschappelijk aan die heilleeren is dit, dat zij zijn voortgekomen uit en zich verbreid hebben onder de lieden, die een bespiegelend leven leidden als kluizenaars, asceten, rondtrekkende bezitlooze wereldverzakers. Er waren er bij, die van het oude Wedische offerritueel en de daarbij behoorende heilige offerspreuken niet scheiden wilden, ze althans als noodzakelijke voorbereiding voor het zich begeven op den weg tot verlossing onmisbaar achtten. Anderen weer maakten zich er los van en verkondigden heilleeren, niet op den Weda gebaseerd. De laatstgenoemden zijn in de oogen van de Wedageloovigen ketters, hunne leerstellingen heeten kettersch.

Aanvankelijk droegen de verlossingstheorieën het karakter van geheimleeren, die onder asceten alleen gekend werden en niet dan bij wijze van groote gunst en als een mysterie, aan weinige bevoorrechten werden medegedeeld. Als zoodanig hebbe men aan te merken de verborgenheden die in de Upanishads werden ontsluierd. Vervolgens kwam er een tijd, dat sommige van die wijze asceten er toe overgingen hunne

verlossende formules tot een grooter publiek van in de wereld levende menschen te richten. Dat kon den stoot geven tot het ontstaan van nieuwe godsdiensten — en heeft dien ook gegeven.

Twee van die — beide „kettersch" in den bovengenoemden zin — bestaan nog ten huidigen dage: de heilleer van de Jains [1]) en de heilleer der Buddhisten. Beide hebben in Voor-Indië tijden van grooten bloei gekend, die reeds lang voorbij zijn. Maar terwijl de godsdienst der Jains niet buiten hun Hindoesche vaderland gekomen is, waar hij thans nog bestaat, hoewel slechts ongeveer een half procent van de geheele bevolking er toe behoort [2]), is het Buddhisme, zooals wij boven zagen, daar zoo goed als geheel verdwenen.

II

§ 6. Het Buddhisme is de verlossingsleer aan de schepselen geopenbaard door den Buddha. Daarom is het allereerst noodig uiteen te zetten wat men onder dien term „Buddha" te verstaan heeft. Hij is geen eigennaam, maar eene betiteling. Dat wil zeggen: de verkondiger van het Buddha-evangelie heet „een Buddha" in denzelfden trant als Jezus „de Christus" is. Dat ik spreek van *een* Buddha in tegenstelling tot *den* Christus, geschiedt hierom, omdat de Buddhisten gelooven in Buddhaveelheid; vóór den verkondiger van de thans heerschende Leer zijn er, zeggen zij, nog vele andere Buddhas geweest. Inderdaad, evenals de Messias-idee ouder is dan de prediking van Jezus, moet de Buddha-

---

[1]) Spr. uit Dzjains, en zoo is overal, waar j in Indische woorden geschreven staat, dzj uit te spreken. Het letterteeken ç heeft de waarde van sj in sjako. Onze j wordt door de letter y uitgedrukt. De c heeft de waardij van tsj. Waar u geschreven is, spreke men uit oe.

[2]) Van de ruim 294 millioen inwoners van Britsch-Indië en Birma (waaronder 62½ millioen Mohammedanen) zijn niet meer dan een kleine 1½ millioen Jains (volkstelling van 1901).

idee ouder wezen dan de grondvesting van de monnikenorde van de zonen Buddha's.

Çâkyamuni, d.i. de Asceet uit het geslacht der Çâkyas, en Gautama Buddha zijn de namen, waaronder de laatst verschenen Buddha het meest bekend is. Als zijn eigennaam wordt opgegeven Siddhârtha (Sanskrit; in het Pali luidt die naam Siddhattha) of Sarwârthasiddha. Die doet er trouwens weinig toe. In de herinnering van het nageslacht leeft hij niet onder dien naam voort, maar als de ideale figuur van het hoog verheven, tot het Buddhaschap voorbestemde wezen, den Grooten Man, den Bodhisattwa, die, na in tallooze vroegere geboorten zich door bovenmenschelijke geestesloutering en bovenmenschelijke deugdbetrachting daartoe te hebben voorbereid, in zijne laatste existentie door eigen inspanning die hooge waardigheid bereikt heeft. Alwetend en alwijs, bezitter van de hoogste kennis, die hij ten behoeve van de schepselen, die in duisternis en jammer gedompeld zijn, onverpoosd verkondigt, is Hij de Hoogste in de wereld van goden en menschen, de Tathâgata. Zulk een wezen verschijnt uiterst zelden, niet dan bij tusschenruimten van onnoemelijk veel eeuwen.

Twee dingen zijn hier onmiskenbaar. Vooreerst, dat een vast geloof in herhaalde wedergeboorten van hetzelfde individu de ondergrond is van het Buddha-begrip. Dan, dat de overlevering omtrent den stichter van het Buddhisme een legendarisch karakter moet dragen. Dit is dan ook werkelijk het geval. Het verhaal van zijn leven is geene geschiedenis, maar een product van de fantazie. Waarmede ik niet gezegd wil hebben, dat onder wat er van hem is overgeleverd, niet feiten kunnen voorkomen die heusch gebeurd zijn, of namen van personen die echt geleefd hebben. Maar wij hebben geen gegevens om dat uit te maken, en wat er van dien aard aanwezig *kan* zijn, is in verhouding tot de hoofdzaak zoo uiterst onbelangrijk, dat het geen invloed van beteekenis mag hebben op de beoordeeling van

het geheel. Noem het eene mythe, eene legende, een sprookje des noods, maar noem het niet wat het niet is: een geschiedverhaal. Het is ook moeielijk voor tegenspraak vatbaar, dat op de figuur van onzen held de trekken zijn overgedragen van een Zonneheld, zooals SENART en KERN dat indertijd in bijzonderheden hebben aangetoond.

Ik geloof niet te veel te zeggen, als ik beweer dat aan die overlevering aangaande de ideale persoonlijkheid van hem, die aan de wereld de Verlossingsleer bracht, minstens evenveel stuwkracht moet worden toegekend als aan die leer zelve. Om de overlevering in hare medeslepende bekoring naar behooren te doen uitkomen, is meer ruimte noodig dan deze schets toelaat.

§ 7. De Buddha dan van de wereldperiode, waarin wij thans leven, is in zijne laatste existentie geboren in eene vorstelijke familie, als de zoon van den heerscher over het geslacht der Çâkyas, te Kapilawastu. Reeds bij de geboorte van het Groote Wezen, die op wonderdadige wijze plaats had, was zijn vader door deskundige brahmanen voorspeld dat de knaap óf een wereldheerscher zou worden óf een Buddha. Een uit het geraadpleegde achttal had zelfs met beslistheid verklaard, dat er maar ééne mogelijkheid was: de teekenen wezen uit dat hij een Buddha moest worden. En daarom leefde koning Çuddhodana in gestadige bekommering en was hij er op uit door allerlei genotverschaffing en verstrooiïng den geest van zijn buitengemeen kind van de gevaarlijke gedachten aan de onwezenlijkheid, vergankelijkheid en ijdelheid van alle wereldsch gedoe af te leiden. Hij liet hem vroeg trouwen met de vrouw zijner keuze, liet drie paleizen voor hem gereed maken, elk op een ander seizoen berekend, en opdat de prins niets vernemen zou van de ellende, die er in de wereld bestaat, liet hij ze door hooge muren en sterke bewaking van de buitenwereld afzonderen.

Al die voorzorgen zijn te vergeefs geweest. De Groote

Uittocht (m a h â b h i n i s h k r a m a n a), waardoor de Groote Held tot den Grooten Monnik werd, is geschied. Hij werd voorbereid door de vier verschijningen, die voorafgaan, wanneer de tijd daar is dat een Bodhisattwa Buddha worden zal: de verschijning van een ouden man, van een zieke, van een lijk, van een monnik. Bij vier verschillende gelegenheden aanschouwt hij die, als hij na toestemming van zijn vader uitgereden is, en ondanks dat de strengste maatregelen genomen waren al wat onaangenaam kon stemmen op zijn weg te weren. Die verschijningen zijn hem dan ook door de goden voorgetooverd. Op de vierde volgt dan de beslissende stap. Ook hier zorgen de hemelsche goden er voor dat zijne nachtelijke vlucht uit het paleis op zijn wonderpaard Kanthaka, vergezeld door zijn wagenmenner Chandaka [1]) ongemerkt kan geschieden; goddelijke wezens dempen het geluid van den wegdravenden oorlogshengst; en de snelheid van zijn rijdier is zoo buitengewoon, dat, als den volgenden morgen de zon weder voor hem opgaat, hij zijne vaderstad Kapilawastu reeds vele dagreizen achter zich heeft. Nu snijdt hij zich met het zwaard zijn haardos af, ontdoet zich van zijne kostbare gewaden en tooi, hult zich, alweder met bijstand van de goden, in de grove kleeding van een zwervend asceet en komt in het bezit van de attributen van zoo iemand. Zoo trekt hij, te voet en alleen, verder als een bezitlooze buiten de wereld staande zoeker naar de hoogste wijsheid.

Zes jaren laat de overlevering hem op die wijze leven zonder dat hij kan bereiken hetgeen hij zoekt. De twee groote wijzen, bij wie hij, den een na den ander, in de leer is gegaan, kunnen hem niet voldoen, en als hij dan, geheel op eigen kracht steunend, langs den weg van de grootst mogelijke zelfpijniging de hoogste wetenschap en het geneeesmiddel tegen het lijden der schep-

---

[1]) De c in Indische woorden uit te spreken als tsj, zie noot 1 op bldz. 9. De h afzonderlijk te spreken, zoo ook in het woord Buddha enz.

selenwereld meent te kunnen verkrijgen, faalt ook dit. Eerst nadat hij van de doelloosheid van die zelffoltering de overtuiging heeft gekregen en weder behoorlijk voedsel tot zich heeft genomen, vindt hij wat hij zocht in dien gedenkwaardigen nacht, als hij, gezeten op den Bodhizetel onder den Bodhiboom, aan de verlokkingen en aan de aanvallen van Mâra den Booze zegevierend weerstand heeft geboden. Eerst na dien zegepraal gaat hem het licht der alwetendheid op. Nu weet hij wat de oorzaak is van het lijden en hoe daaraan een einde is te maken. Maar langen tijd is hij het met zichzelf niet eens, of hij zijne verlossingsleer nu ook zal gaan prediken aan de wereld. Dan verschijnt hem god Brahmâ, die in het belang van goden en menschen en van de overige schepselen hem smeekt, hun die hoogste zegenbrengende waarheid niet te onthouden. Hij laat zich verbidden, en maakt zich op om, zooals de formule luidt, het Wiel van den Dharma in beweging te brengen (dharmacakraprawartana).

Vijf-en-veertig jaren heeft hij in wat men noemen mag „Het heilige land van de Buddhisten" zijne leer gepredikt. Volgens de overlevering zag hij het aantal van zijne geloovigen gestadig toenemen, vorsten en geheele stammen zich onder zijne aanhangers scharen. De door hem gestichte Orde van monniken vond grooten toeloop en bijval; door rijke giften van kloostergebouwen en stûpas nam zij toe in aanzien en invloed, evenals haar Groote Meester [1]) zelf, wiens prediking insloeg en naar wiens raad door vorsten werd geluisterd.

Met groote liefde heeft zijne Kerk van een groot aantal gewichtiger en minder gewichtige gebeurtenissen uit dien tijd de heugenis bewaard; van de merkwaardige bekeeringen, die hij maakte, van de wonderen die hij wrocht, van de scheuring onder zijne discipelen, die hij bezwoer, en hoe het den leider van die beweging verging, zijn snooden neef Dewadatta, die het op zijn

[1]) Meester = Sanskrit *çâstâ*, Pali *satthâ*.

eer en leven had toegelegd. Deze en vele andere zaken, de namen, de krachten en allerlei verrichtingen van zijne voornaamste discipelen, zijne verhouding tot de vorsten van zijn tijd: dit alles maakt een belangrijk deel uit van de heilige teksten en van Buddhistische bijbelkennis, om het zoo eens te noemen.

Op tachtigjarigen leeftijd stierf hij, of, om het op zijn Buddhistisch uit te drukken, ging hij het volledige Nirwâna (p a r i n i r w â n a) in. Ook van dat laatste moment van zijne Buddhaloopbaan weet de overlevering alle bijzonderheden met groote piëteit te verhalen: zijne laatste altercatie met Mâra den Booze; het gereedmaken van zijn doodbed; hoe hij daar lag; zijne laatste gesprekken met zijne discipelen; hoe hij, evenals hij bij volle bewustzijn uit den Tushitahemel afgedaald en geboren was, ook bij volle bewustzijn overleed; de plechtigheid van de wonderdadige verbranding van zijn stoffelijk omhulsel; de verdeeling onder zijne van wijd en zijd gekomen aanhangers van zijn overblijfselen in acht porties en de bijzetting van die relieken in daarvoor opgerichte stûpas.

§ 8. In het Buddhistische Heilige Land zijn vier oorden voor den geloovigen Buddhist het heiligst: de stad, waar hij geboren is, Kapilawastu; de Bodhiboom, onder welken hij de alwijsheid verkreeg, te Gayâ; de stad, waar hij het eerst de ware heilleer verkondigde, Benares; de plaats, waar hij het volledige nirwâna bereikte, Kuçinagara (sanskr.; de Palinaam is Kusinârâ). De vier gebeurtenissen, waaraan zij de herinnering opwekken, nemen dan ook in de overlevering den allereersten rang in. Vooral Gayâ, het oord zijner Volledige Ontwaking (s a m y a k s a m b o d h i), is nu nog een veel bezochte plaats door pelgrims uit alle landen, waar Buddha's Evangelie zijne geloovigen heeft.

En niet alleen van het laatste leven van den Grooten Meester kent men de gebeurtenissen. Ook van zijne vroegere levens weet men veel te verhalen. Talrijk,

om niet te zeggen: talloos, zijn de vertelsels, die de heugenis bevatten van wat hij in vroegere existenties voor wijze (ook slimme) dingen zeide of deed, of van zijne alles overtreffende zelfverloochening, hetzij als mensch, of als dier, of als god. De grootsche daden in die vroegere bestaansvormen door den Bodhisattwa verricht, zijn in Buddhistische landen populair; zij zijn uitermate geschikt om te vertellen bij godsdienstige feesten, om te laten zien in dramatische vertooningen; de wijze spreuken door hem bij zulke gelegenheden uitgesproken, leenen zich voor teksten bij preeken. Twijfel aangaande de juistheid van die gebeurtenissen in alle mogelijke tijden en in allerlei plaatsen wordt onderdrukt door het feit, dat het immers de Buddha zelf is, die ze in de door hem geopenbaarde heilige teksten mededeelt. Die jâtakas — zoo heeten die heilige verhalen — zijn in China en Japan niet minder algemeen verbreid dan b.v. in Birma en het eiland Ceylon.

§ 9. Het geloof in de bovenmenschelijke en bovengoddelijke macht van een Buddha is nummer een in het credo van den Buddhist. Zulk een wezen is het hoogste, dat er bestaat in het Heelal. Ofschoon hij in zijne laatste existentie in de menschenwereld geboren is en alleen als zoodanig het Buddhaschap zich verwerven kan, is hij alles behalve een gewoon mensch; zijne geestelijke vermogens overtreffen die der meest verheven gewone menschen in hooge mate, en als relieken van lichaamsdeelen, als afdrukken van zijn voetzool worden voorwerpen vereerd van grooter afmetingen dan menschelijke. Çâkyamuni is de laatste in de reeks van deze wereldverlichtende Meesters. In de oudere Kerk telt de reeks vier-en-twintig namen, van Dîpankara af, onder wien de latere Çâkyaprins den eersten stap zette op den weg naar het Buddhaschap; het Mahâyâna (waarover nader sub V) kent tallooze Buddhas en noemt er vele met name. Alle Buddhisten nemen aan dat de eerstvolgende Buddha nog in de hemelen verwijlt en Maitreya (Pali: Metteya) heet.

Zooals het met zoo verheven wezens gaat, draagt Buddha nog tal van andere namen en epitheta; de voornaamste zijn Tathâgata, Sugata, Jina (de Overwinnaar) en Bhagawân („de Heere"). Zijn heerlijk lichaam onderscheidt zich door twee-en-dertig kenmerken en tachtig bijkomstige trekken, dezelfde die ook op het lichaam van een cakrawartin of „wereldheerscher" worden aangetroffen. Beeltenissen van Buddhas zijn de heerlijkste versiering van Buddhistische heiligdommen — zelfs van den toekomstigen Maitreya bestaan er — en relieken van hem afkomstig worden als buitengemeen heilige en wonderkrachtige voorwerpen beschouwd.

III

§ 10. De Buddha is het eerste lid van wat men de Buddhistische Triniteit pleegt te noemen. Het tweede en het derde lid zijn de Dharma en de Sangha. Gezamenlijk heeten zij de Drie Juweelen (Triratna). Dit drietal roept men aan bij de belijdenis van het Buddhistische geloof, die vervat is in het formulier „Ik neem mijne toevlucht tot den Buddha, ik neem mijne toevlucht tot den Dharma, ik neem mijne toevlucht tot den Sangha".

Het tweede lid dan is des Buddha's Leer, zijn Dharma. Kort samengevat ligt zij opgesloten in de Vier Heerlijke Waarheden [1]) en in de Twaalfledige Reeks. De wetenschap van beide ging hem op in den nacht, toen hij onder den Bodhiboom de hoogste wijsheid verkreeg. De Vier Waarheden zijn, kort samengevat, deze: 1°. die van het lijden — alle bestaan in de wereld der schepselen is iets smartelijks; 2°. die van het ontstaan van het lijden — dat men bestaat is het gevolg van een vurig verlangen, eene dorst [2]) naar bestaan, die in den maal-

[1]) *âryasatyâni* (skrt.) = *ariyasaccâni* (pali).

[2]) In het Sanskrit luidt dit woord *trshnâ,* in het Pali *tanhâ.* Die term is ook het achtste lid in de twaalfledige reeks.

stroom van leven en sterven steeds gevangen houdt; 3°. die van de onderdrukking van het lijden — door onderdrukking, wegneming, uitdelging, van die „dorst" neemt men de oorzaak van de gebondenheid weg; 4°. die van de gedragslijn, die tot de onderdrukking voert — die bestaat in het volgen van den Achtvoudigen Weg: de rechte leer, de rechte voornemens, het rechte woord, het rechte handelen, het rechte levensonderhoud, de rechte inspanning, de rechte opmerkzaamheid, de rechte meditatie. Uit wat de schrift ter verklaring en opheldering bevat en uit de overige leerstellingen en orderegelen wordt duidelijk, dat de aldus geleerde gedragslijn ter verlossing bestaat in het leiden van een d e u g d z a a m l e v e n, en dat — en hierop komt het niet weinig aan — zulk een deugdzaam leven in Buddhistischen zin moet zijn gewijd aan bespiegeling en vervuld van overpeinzingsoefeningen, het zoogenaamde *dhyâna*. Dus, om het Achtvoudige Pad te kunnen bewandelen, moet men beginnen met de wereld te verzaken, de wereld met haar onrust, haar begeerten en door die begeerten gewekte zondige neigingen en handelingen, haar eeuwig haken naar genot van allerlei aard, dat zoo gewonnen zoo geronnen is. De wereldling, verstrikt door het drietal: Zinnelijke Liefde, Haat en Verblinding *(kâma, dwesha* en *moha)*, luisterend naar de inblazingen van Mâra den Booze, gevoelt in zijne verdwaasdheid niet de behoefte aan verlossing uit den Sansâra, heeft daarvan zelfs geen begrip. Maar hij die zich doordrongen heeft van de groote waarheid dat alle bestaan is *droef*, *vergankelijk* en *onwezenlijk*, sla den weg in, door den Buddha gewezen, d. i. worde monnik en zoeke het Nirwâna te bereiken.

§ 11. De Twaalfledige Reeks is als een ringvormige keten van twaalf aaneensluitende schakels. Zij bedoelt de tweede en derde van de Vier Waarheden wijsgeerig toe te lichten. Ouderdom, dood, ziekte en al het verdere leed dat aan het leven onafscheidelijk vastzit (no. 12) vloeit voort uit de geboorte (no. 11), deze

weder uit de wording van het individu (no. 10), die zelve weder een gevolg is van de materieele oorzaak (no. 9), zelve voortgekomen uit de „dorst" (no. 8), d. i. begeerte, verlangen, waarvan de 2de waarheid gewaagt. Die „dorst" nu wordt opgewekt door gewaarwording (no. 7); gewaarwording ontstaat ten gevolge van de aanraking (no. 6) van de zes [1]) zintuigen (no. 5) met naam-en-vorm (no. 4), waarmede de phænomenale wereld bedoeld wordt, die weer tot stand komt door de werking van het bewustzijn (no. 3), dat leeft van de indrukken (no. 2), die uit de *awidyâ* (pali *awijjâ*) d. i. waan, waankennis of wankennis ontspruiten. Onderdrukt men no. 1, dan kan no. 2, 3 enz. niet meer voor den dag komen. Zoodoende wordt, op eene voor ons Westerlingen zonderlinge wijze, te kennen gegeven dat de onderdrukking van de „dorst" naar bestaan ten slotte neerkomt op de verdrijving van den waan doordat men zich de ware kennis, het ware inzicht verwerft.

§ 12. In deze metaphysische bepaling van den bestaansgrond hebben wij te doen met een product van redeneering, dat de causaliteitswet heet aan te toonen in eene reeks van louter begrippen en namen. Van een Opperwezen, dat als schepper en heer over het geschapene op zou treden, vindt men er geen spoor. In zooverre moet men Buddha's Leer atheïstisch noemen. Materialistisch kan men haar echter niet noemen; integendeel, zij is zoo idealistisch mogelijk. Zij leert dat de schepselenwereld is opgebouwd uit vijf zoogenaamde skandhas, nl. indrukken *(sanskârâs)*, inzicht *(wijnâna)*, gewaarwording *(wedanâ)*, bewustzijn *(sanjnâ)* en gedaante of vorm *(rûpa)*; daarvan behooren de vier eerste tot wat wij geest of ziel zouden noemen, en het vijfde dat er voor het eigenlijke lichaam overblijft, op zijn Buddhistisch gezegd, het product der vier elementen, wordt nog maar „vorm" of „gedaante" genoemd. De

[1]) d.i. de vijf zintuigen, plus de inwendige zin, het *manas* (skrt., pali: *mano*).

Buddhistische wereldbeschouwing is in haar diepste wezen nihilistisch. Zij staat onder den ban van die beoordeeling van de verschijnselenwereld, die er alleen op let dat alles in gestadige beweging, in onophoudelijke verandering verkeert, zoodat men niet kan zeggen dat wat in het eene oogenblik er is, in het volgende *hetzelfde* mag heeten. In die „Augenblicksbildungen" is niets wezenlijks. Het is dus eene illusie te gelooven, zooals de Wedas en vele heilleeren aannemen, dat er een *âtman,* een ziel bestaat. In den Dharma van den Buddha is voor een *âtman* geene plaats. Te allen tijde hebben zich dan ook de Buddhistische theologen beijverd om de âtman-loosheid van het heelal en van het schepsel met klem van redenen te betoogen en hun vernuft gespitst om de tegenstrijdigheid weg te redeneeren, dat aan den eenen kant het *âtman*-looze individu bij den dood zich oplost in zijne bestanddeëlen, de *skandha's*, zonder dat er iets overblijft dan zijn *karma*, en aan den anderen kant door de macht van dat *karma* een nieuw stel *skandha's* ontstaat, dus een individu, die de rechtstreeksche voortzetter is van den overledene, wiens *karma* zijn bestaansgrond uitmaakt.

Maar wat ook in later tijd, toen het Buddhisme een machtige godsdienst geworden was, zijne dogmatici met behulp van de formules en de leuzen van den Meester voor metaphysische gebouwen mogen hebben opgetrokken, in de Leer door den Buddha gepredikt is het niet om eene wereldverklaring te doen. De Buddha is een Verlosser uit lijden, niet de wijsgeer, die verlangt te weten, hoe alles in elkaar zit; zijn Westersche tegenhanger is Jezus, niet Socrates. Zijne leering heeft eene ethisch-religieuze strekking, de kennistheoretische en ontologische kanten van zijne wereldbeschouwing zijn van ondergeschikten aard en nemen dan ook in de geschiedenis van de Indische wijsbegeerte eene ondergeschikte plaats in.

De weg naar de Verlossing voert tot het eind-

punt Nirwâna. Het is bereikt, wanneer men er in geslaagd is, de oorzakelijkheidsketen, die den onafgebroken levens-, d.i. lijdensstroom in aanzijn houdt, te doorbreken. Is men daarin geslaagd, zoodat er niets is overgebleven van de levensdorst (*trshnâ*), waaruit immers nieuwe materieele levensoorzaak (*upâdâna*) zou voortkomen, dan is verdere wedergeboorte voor goed afgesneden. Dit komt met andere woorden hierop neder, dat de monnik dan geacht moet worden het Nirwâna te hebben verkregen, wanneer hij in de onderdrukking van alle neiging, gevoel en wil zoo ver is voortgeschreden, dat hij letterlijk van *alles* los is geworden, dat hij ongevoelig voor lief en leed, onverschillig, in kalme berusting een vredig leven van overpeinzing voert, naar niets verlangend, en alleen hierom nog niet dood, omdat de karmavrucht, die zijn tegenwoordig bestaan heeft veroorzaakt, nog niet is opgeteerd. Zoodoende is hij, nog in dit leven, een verloste; hij is opgeklommen tot den hoogsten trap van heiligheid, door een niet-Buddha te bereiken; hij is een Arhat geworden. Als hij sterft, gaat hij, evenals de Buddhas en de Pratyekabuddhas [1]) het volkomen nirwâna (*parinirwâna*) in!

Van welken aard de toestand is, waarin die volledige uitdooving is ingetreden, daarover zijn wij niet voldoende ingelicht. Wij weten niet, of dat is een staat van de hoogste zaligheid, of een volstrekt niet-zijn, of soms beide tegelijk; maar dat het als iets zeer verhevens beschouwd wordt, blijkt hieruit, dat het door zoovelen is nagejaagd.

§ 13. Het Arhatschap is de hoogst bereikbare graad, de hoogste van een viertal, waarvan de drie voorafgaande heeten: Srotâpanna (in den stroom gekomen), Sakrdâ-

---

[1]) Onder Pratyekabuddhas verstaat de leer van de Buddhisten degenen, die uit zichzelf, zonder leermeester, de hoogste waarheid zooals de Buddha die leert, hebben ingezien, maar die ze niet aan anderen leeren. Deze „Buddhas voor zich zelven" bestaan er in de tijden dat er geen leerende Buddha is: wanneer die er is, kunnen er geene Pratyekabuddhas bestaan.

gâmin (die nog ééns wederkomt), Anâgâmin (die niet meer wederkomt). Nr. 1 zal nog maar zevenmaal wedergeboren worden, hetzij als god, of als mensch, nr. 2 heeft niet meer dan twee existenties te goed: eene als hemelgodheid en eene als mensch; no. 3 wordt nog slechts eenmaal herboren, en wel in de hemelsche gewesten.

De bestaansvormen, waartoe men in de wereld der schepselen kan behooren, zijn vijf of zes. Het hoogste is de staat van d e w a of d e w a p u t r a 'godheid' [1]; dan volgt het menschzijn; nr. 3 is de staat van demon (a s u r a), die uitvalt wanneer men vijf — niet: zes — staten aanneemt; nr. 4 is die van spook, nr. 5 van beest, nr. 6 van helbewoner. Staat nr. 1 en 2 gelden voor (betrekkelijk) gelukkige bestaansvormen, nr. 3—6 voor volstrekt rampspoedig. Twee van die staten zijn voor ons waarneembaar, die van de menschen en van de beesten; de schepselen in de vier andere staten zijn buiten het bereik van onze zintuigen, kunnen echter waargenomen worden door de heiligen, die het in meditatie en geestesconcentratie zoo ver hebben gebracht, dat zij bovenmenschelijke vermogens hebben verkregen. De vierde staat, die van p r e t a (spook), is eenvormig: die daarin verkeeren, zien er uit als geraamten met een reusachtig grooten buik en eene mondopening niet grooter dan het oog van eene naald; zij worden door onverzadelijken honger en dorst gekweld. De overige vijf zijn op menigvuldige wijze onderverdeeld, zooals wij dat zien bij menschen en beesten en omtrent de onzichtbare uit de schrift ervaren. Zoo zijn er een aantal verschillende klassen van hemelbewoners, wier woonplaatsen of gebieden boven elkander gelegen zijn, ieder met eigen naam en bijzondere eigenschappen; de zes benedenste behooren tot dezelfde wereld van zingenot (*kâmaloka*) als alle schepselen buiten het godendom; de zestien daarop volgende zijn zoovele

[1] De benaming *dewaputra* wordt doorgaans vertaald met het woord „engel".

afdeelingen van den *rûpaloka* „wereld van vorm", welks bewoners vrij zijn van *kâma*; de vier hoogste zijn zelfs vormloos (*arûpaloka*). Met meditatie (*dhyâna*) is de oefenaar in staat successievelijk die hemelen te bereiken.

Desgelijks zijn de hellen vele in getal, koude zoowel als heete, die bovendien onderling in naam en aard op allerlei manier verschillen. Doordat de heilige schriften zich gaarne bezig houden met de beschrijving van de helsche folteringen en de helsche toestanden, zij wij op dat stuk vrij goed ingelicht. Merkwaardig is de sterke familietrek van die Buddhistische helbeschrijving met de schildering, die Dante van soortgelijke zaken gegeven heeft.

Staan de helbewoners op de benedenste sporten van de ladder van het schepselenheir, de eindige godenreeks staat bovenaan, maar toch niet zoo, of er is een hoogere staat denkbaar, en wel — waartoe zou anders het onderricht van den Meester dienen? — de staten van de vier trappen van heiligen bovengenoemd. Zij zijn te verkiezen boven hemelschen luister en hemelweelde, want moge die ook eeuwen duren, eeuwig is zij niet, als zijnde een product van Karma. De zonen Buddha's winnen het dus in aanzien van de goden, en bij opsommingen van de schepselen naar rangorde staan daarom in de Buddhistische boeken de verschillende godheden lager opgeteekend dan de vier soorten van heiligen, die tot de orde van den Buddha behooren.

Ware zonen Buddha's zijn dan ook alleen de leden van zijn Monnikenorde. De Sangha van den Buddha was niet de eenigste, noch de eerste congregatie van dien aard in Indië. Vele bestonden er in zijne dagen, en nog meer zijn er in later tijd bijgekomen. Dat de door hem gestichte orde reeds bij zijn leven in aantal en aanzien sterk toenam en door schenkingen van geloovige begunstigers de beschikking kreeg over aardsche goederen, leert ons de overlevering, en er is geene reden de juistheid daarvan in twijfel te trekken.

IV

§ 14. De regelen van tucht en levenswijze, die de leden van den Sangha hebben op te volgen, zijn nedergelegd in den Winaya (zie boven, bladzijde 6). Zij bestaan uit talrijke voorschriften, die tot in de kleinste bijzonderheden afdalen en kleeding, woning, bezitting, dagindeeling, ja de wijze van gaan, staan, liggen, eten en drinken nauwkeurig vastleggen. Vóór alles heeft de monnik de tien geboden in acht te nemen, of juister uitgedrukt, om hun negatieven vorm, de tien verboden (*daçaçîla*). Deze zijn: 1. het verbod eenig levend wezen te deren (*ahinsâ*), 2. dat om te nemen wat u niet gegeven is, 3. het verbod van een onkuisch leven, 4. dat van onwaarheid te spreken, 5. dat van het drinken van bedwelmende dranken, 6. het verbod van eten op verboden tijden, 7. dat van het bijwonen van wereldsche vermaken: zingen, dansen enz., 8. dat van opschik in kleeding en toilet, 9. het verbod op een weelderig bed te slapen, 10. het verbod geschenken in geld aan te nemen. De eerste vijf moeten ook worden nagekomen door de leekeleden van de gemeente; voor hen beteekent het onkuischheidsverbod de inachtneming van de echtelijke trouw, voor den monnik of non sluit het in het celibaat; het vierde verbod omvat ook het zich onthouden van beuzelpraat en praatjes. Ingetogenheid en matiging in alle dingen is de grondtoon van de Buddhistische deugdenleer.

Men wordt lid van de Orde door plechtige opneming in een kapittel van minstens 10 monniken. Die plechtige opneming, de *upasampadâ*, mag niet plaats hebben voordat de candidaat twintig jaar oud is. Zij wordt voorafgegaan door eene vorm van toelating, die den naam draagt van *prawrajyâ* (sanskr. = pali *pabbajjâ*); het afleggen van de verklaring de wereld te verzaken onder den Dharma van den Buddha. Deze plechtigheid kan op veel vroegeren leeftijd geschieden; hier is zeven

jaar de leeftijdsgrens. Zulke jeugdige zoogenaamde *çramaneras*, die de volle wijding nog moeten ontvangen, zijn met onze „seminaristen" te vergelijken. Niet toegelaten worden personen die aan besmettelijke ziekten of gebreken lijden en degenen die niet sui juris zijn, tenzij met toestemming van hun meester, die in zulk een geval van zijn recht afstand doet; daarom is ook de toestemming van vader en moeder onontbeerlijk. De belofte zich te onderwerpen aan de regelen van de Orde heeft een bindend karakter, maar is niet onherroepelijk. Afgescheiden van de gevallen, dat wegens ernstige vergrijpen tegen de tucht (in het reglement nauwkeurig omschreven) de uiterste straf van uitstooting uit de Orde moet worden uitgesproken, kan men tot de wereld terugkeeren, wanneer men zich niet sterk genoeg voelt zijne monniksplichten te vervullen; iets wat in eene Buddhistische maatschappij natuurlijk als iets oneervols geldt en daarom ook uitzondering blijft [1].

Het kaal scheren van het hoofd en de aanschaffing van de drie gewaden, die de kleeding van den monnik uitmaken, en van den bedelnap moet aan de aanvraag tot toelating voorafgaan. Die kleeding bestaat uit twee onderkleederen en een opperkleed, dat omgeworpen wordt. De kleur er van wisselt van geel tot rood, met allerlei nuances naar streek en secte. Strikt genomen moet het bestaan uit aan elkander genaaide lappen, liefst van uit mesthoopen bijeengezameld. In de praktijk komt dat niet uit; het aannemen van een monnikskleedij uit de hand van deugdzame leeken is bovendien geoorloofd en iets zeer gewoons. Tot de uitrusting van den monnik behooren verder, vooreerst zijn bedelnap, waarin hij dagelijks eenmaal in den voormiddag huis aan huis zwijgend zijn eten ophaalt; zijn gordel;

---

[1]) Het is tegenwoordig in Siam en Birma regel, dat een ieder, de prinsen zelfs medegerekend, in zijne jongelingsjaren gedurende korten tijd in het klooster vertoeft en de ontberingen van het monniksleven medemaakt

zijn naald; zijn scheermes; zijn waterdoorzijger. Behalve dat onmisbare achttal (de drie gewaden en de vijf genoemde voorwerpen) draagt hij nog gewoonlijk een staf, in het Zuiden ook een waaier; in Noordelijke streken is hij geschoeid, in het Zuiden gaat hij barrevoets.

Wat zijne woning betreft, laten de orderegels zoowel het samenwonen in gemeenschappelijk verblijf toe als het kluizenaarsleven. Het ideaal — en dat geldt voor alle Indische asceten, ook voor andere secten dan die der Buddhistische monniken — is een zwervend leven, waarbij men het hoofd ter ruste legt ter plaatse waar de zon voor u ondergaat, aan den voet van een boom, in eene rotskloof, een verlaten tempel en dergelijken. Gedurende de vier maanden van den regentijd, wanneer reizen en trekken onmogelijk is, moesten de leden van den Sangha wel eene vaste woning hebben, en de vrijgevigheid van heilbegeerige leeken heeft in die behoefte van hunne geestelijkheid steeds ruimschoots voorzien. Door rijke schenkingen is de Orde allengs in het bezit gekomen van vele kloosters, overal verspreid, daaronder zeer uitgestrekte en daarnevens heiligdommen en fraaie parken. Het vaste verblijf in een klooster werd zoodoende regel voor den Buddhistischen monnik, ook buiten het regenseizoen, en het spreekt vanzelf dat in die kloosters eene vaste verdeeling van huishoudelijke werkzaamheden onder de kloosterlingen gewoonte werd. Zoo kregen onze asceten, die der wereld vaarwel hadden gezegd om de onrust, die daar heerscht, en de gelegenheden tot het onderhouden van zondige neigingen, die zij aanbiedt, een nieuw wereldje om in te leven, dat evenmin vrij is van gevaren voor de loutering van het individu! Voor berouw en boetedoening is er plaats. Alle veertien dagen, wanneer het kapittel bijeenkomt ter voorlezing van het Tuchtreglement (pâli *pâtimokkha* = sansk. *prâtimoksha*), behoort ieder van de aanwezigen, die zich eenig vergrijp tegen de tucht bewust is, dat op te biechten en vergiffenis

te vragen. In ernstige gevallen kan de zondaar die biecht terstond afleggen, aan een ouderen monnik.

§ 15. Buddhistische nonnen zijn er reeds vroeg geweest. De overlevering laat den Buddha zelven hare toelating tot de Orde instellen, of liever gedoogen; want toen hem het verzoek daartoe bereikte van een aantal aanzienlijke dames, gaf hij niet dan noode en schoorvoetend toe, en onder het beding, dat de nonnencongregatie in een bepaald aantal punten aan de congregatie van de monniken zou ondergeschikt zijn [1]). In het geheel van de Buddhistische gemeente is dan ook de congregatie van nonnen als een afzonderlijke afdeeling opgenomen. Er worden namelijk vier afdeelingen onderscheiden: monniken *(bhikshus)*, nonnen *(bhikshunîs)*, mannelijke leeken *(upâsakas)* en vrouwelijke leeken *(upâsikâs)*.

§ 16. Het feit dat leekeleden van de Buddhistische gemeente een integreerend deel uitmaakten, en wel van den allereersten aanvang af [2]), is voor de toekomst van de leer van overwegenden invloed geweest. De meeste Indische heilleeren, wij zagen het boven, waren alleen voor weinige uitverkorenen bestemd en verbreidden zich niet buiten de kringen van de geleerden en wijsheidzoekers. Buddha's verlossingsleer was voor een ieder toegankelijk, ook voor dezulken, die er niet toe konden besluiten het ascetische leven te omhelzen. Hunne goede werken toch, al kunnen zij onmogelijk tot het Nirwâna opvoeren, zullen hun, zoo leert de Dharma, in het hiernamaals ten goede komen in dien vorm, dat zij gelukkige wedergeboorten in de menschenwereld of al de macht en heerlijkheid van een d e w a p u t r a

---

[1]) Tegenwoordig zijn er geen nonnen op Ceylon, wel in Birma en Siam en ook in Tibet. Hun aantal is veel kleiner dan dat van de monniken.

[2]) In de overlevering is het leekenelement zelfs eerder in tijd. De eerste leekelidmaten van de Kerk deden hunne belijdenis aan den Buddha nog voor dat, tengevolge van zijne eerste preek te Benares, zijne eerste vijf monniken zich bij hem aansloten.

zullen genieten en voor goed bevrijd zijn van weder geboorte in een van de vier rampzalige staten van bestaan. Prikkel genoeg voor menigeen om zich toe te leggen op de beoefening van de Buddhistische deugden, vóór alles het inachtnemen van de ahinsâ en de vier andere verplichtingen van den upâsaka, en zich verdienstelijk te maken door op onbekrompen wijze in de behoeften van de leden van den Sangha te voorzien en hun zooveel mogelijk hulde te bewijzen. De vertelsellitteratuur is dan ook rijk aan verhalen van deugdzame lieden, die als gevolg of vrucht (*phala*) van hunne mildheid of huldebetoon jegens Buddhas, Pratyekabuddhas, Arhats enz. hemelsche heerlijkheid of aardschen rijkdom mochten smaken. Is het wonder dat bovenal de deugd der vrijgevigheid (*dâna*) wordt aangeprezen? Om te kunnen bestaan en zich onbekommerd aan overpeinzingen te kunnen overgeven was de Orde op eene talrijke leekengemeente aangewezen. De ongeloovigen mochten de bhikshus minachten, bespotten, onheusch bejegenen, zoolang zij door een voldoend aantal getrouwen geëerd en van alles wat zij behoefden ruimschoots voorzien werden, kon de Sangha tot bloei komen. En in zijne beste dagen heeft hij dan ook den steun van een groot gedeelte van de bevolking van Indië genoten.

§ 17. De deugdenbetrachting van den geloovigen Buddhist, hij zij wereldverzaker of leek, sluit in de eerbiedige hulde aan die Groote Wezens, die den kennis-weg ter zaligheid aan de in den nacht der onwetendheid verkeerende schepselen hebben gewezen, m. a. w. vereering van den laatst verschenen Buddha en van zijne voorgangers. De meest typische en tevens oudste vorm van dien eeredienst bestond in de heiliging van relieken, en in de vereering daarvan. Zoo werden b.v. haren en nagels van een Buddha of van een van diens voornaamste discipelen tot heilige zaken voor den geloovigen Buddhist, en achtte men het een groot voor-

recht zulk een overblijfsel of gedachtenis te bezitten. De overlevering laat reeds Çâkyamuni zelf op verzoek dergelijke zaken wegschenken. Maar bovenal heilig waren de beenderen en de asch, die na de verbranding van het lijk van zulk een verheven wezen overbleven (vgl. boven § 7 einde). Deze zijn de eigenlijke *dhâtugarbha's*, „grafmonumenten" of Dagobas.

Voor zulke relieken werden bouwwerken opgericht, die den naam dragen van stûpa. Deze hebben een zeer bijzonderen vorm, die ze aanstond als Buddhistisch kenmerkt [1]). De traditie laat den Buddha, nadat hij aan de twee kooplieden, zijne eerste volgelingen, wat haren en nagels gegeven heeft, hun aanwijzen, hoe zij die moeten bewaren en vereeren. De stûpa, die ze zal bevatten, zeide hij, moet aldus gebouwd worden. Hij nam zijne drie kleedingstukken, vouwde ze op, legde eerst het grootste op den grond, daarboven het middelgroote, daarboven het kleinste, zette zijn bedelnap onderste boven op dat laatste vierkant en op dat alles zijn staf, daarmede aanduidende dat de koepelvormige hoofdmassa van den stûpa moet te staan komen op een aantal naar boven toe kleiner wordende terrassen, en dat de koepel bekroond moet worden door eene spits. In het grove geeft dat ook het eigenaardige type juist weder. De spits is veelal, en op zeer verschillende wijze, versierd, met zonneschermen, wimpels, allerlei figuren en ornamenten. Uitgangspunt van die reliekenbewaarplaatsen is geweest de grafheuvel, de plaats, waar het gebeente van een dierbaren afgestorvene door zijne familie was bijgezet. Die diende tot model, toen men de hulde aan afgestorven nabestaanden overdroeg op de heilige personen van zijn godsdienst.

Men onderscheidt drieërlei stûpas: 1. die overblijfsels

---

[1]) Althans in de praktijk. Dat ook andere secten stûpas gekend hebben, kan niet betwijfeld worden. Zie Foucher, *L'art gréco-bouddhique du Gandhâra*, p. 56.

van het lichaam van den heilige omsluiten, 2. die voorwerpen bevatten, door hem tijdens zijn leven gebruikt, als zijn nap, kleedingstukken door hem gedragen, 3. die opgericht zijn op de eene of andere plaats van een gewichtige gebeurtenis in zijn leven. Waar het Budhisme bloeit, vindt men zulke stûpas in menigte. De Chineesche pelgrims, die Indië bezochten (4e tot 8e eeuw), toen die leer daar nog vele aanhangers telde, vermelden er een groot aantal met nauwkeurige opgaven waarom zij waren opgericht, getuigenissen, die van overgroot gewicht zijn gebleken bij de oudheidkundige opgravingen, die de ruïnen van vele stûpas en daarbij gelegen kloostergebouwen (*sanghârâma*, en *wihâra* „cel van den monnik; nis of woning van het godenbeeld") weder te voorschijn hebben gebracht. Tot de uitingen van eerbiedige hulde behoorde reeds vroeg het uitdossen van de heilige gebouwen door kostbaarheid van materiaal en door het aanbrengen van versieringen en beeldhouwwerk. Onder den invloed eerst van Perzische, later van Grieksche kunstenaars (met name in de eerste eeuwen van onze jaartelling) ontstond eene geheel eigenaardige Budhistische kunst, waarvan de talrijke overblijfselen getuigenis afleggen van de groote verbreiding van Buddha's leer tot ver in de middeleeuwen, van de warmte van dat geloof, dat zoo kostbare en grootsche monumenten schiep, en van de gunst, waarin die godsdienst stond bij koningen en vorsten, die zoo prachtige stûpas, tempels, kloosters lieten bouwen. Wie omtrent dat onderwerp meer wil weten, verwijs ik naar het handige boekje van Grünwedel, *Buddhistische Kunst*, dat ook vrij wat illustraties bevat. Wij Nederlanders mogen er wel aan denken, dat een van de grootste en schoonste stûpas, die ons bewaard zijn, de vermaarde Boro Boedoer op Java is, een Budhistisch bouwwerk van grooten omvang, dat op zijne terrassen een verbijsterend groot aantal van beelden en beeldgroepen bevat, reliefs met voorstellingen uit het leven van Çâkyamuni en uit een menigte van jâtakas,

die voor een deel reeds gedetermineerd zijn, maar voor een goed deel nog gedetermineerd moeten worden.

§ 18. Behalve de vereering door allerlei hulde (giften van bloemen, het branden van lampen, prevelen van gebeden) heeft een geloovig Buddhist nog zekere heilige dagen in acht te nemen en wel vier in elke (maan)maand, vooral de dagen van de nieuwe en de volle maan. Eene zoo strikt mogelijke naleving van de voorschriften is dan verplicht; er wordt gevast en de wet gepredikt. Op volle- en nieuwemaansdag wordt in de kloosters het overoude reglement (de *pâtimokkha*) voorgelezen en gebiecht, zooals wij dat boven (§ 14 einde) zagen. Behalve de *uposatha's* [1]) of sabbath-dagen, die nog overal, zoo in het Zuiden als in het Noorden, behoudens plaatselijke verschillen, getrouwelijk worden waargenomen, kent de feestkalender nog een aantal andere op gezette tijden terugkeerende godsdienstige feesten. De regentijd, die in Voor-Indië vrijwel samenvalt met onzen zomer, was vanouds de tijd, waarin druk gepreekt werd; dat seizoen werd afgesloten met eene groote feestelijkheid, waarbij de geestelijkheid door de leeken placht onthaald en begiftigd te worden. Op het eiland Ceylon is die gewoonte nog in zwang. Oudtijds wordt er ook gewag gemaakt van een plechtige vergadering van de Orde, die om de vijf jaar terugkeerde en met groote feestelijkheden gepaard ging.

Voor de geestelijkheid is studie van heilige teksten uitteraard een verdienstelijk werk. De boeken, waarin zij zijn opgeschreven of gedrukt, gelden als heilige voorwerpen en worden desovereenkomstig behandeld. Het overschrijven er van is ook iets dat geacht wordt in het hiernamaals ten goede te komen.

V

§ 19. Den tijd van het nirwâna van Gautama Buddha

[1]) Dit is de pali benaming = skrt. *upavasatha*; in Buddh. Sanskrit zegt men *uposhadha* of *poshadha*.

nauwkeurig te bepalen is niet wel mogelijk, de chronologie, die ons hier den weg moet wijzen, is te onzeker. Wanneer wij de geijkte overlevering van de Singaleezen volgen, is 543 v. Chr. zijn sterfjaar, maar dat is zeker te vroeg; is de traditie van eene andere school, die wij alleen uit N.lijke bronnen kennen, onze leidster, dan komen wij tot ongeveer 390 v. Chr. Op verschillende gronden stelt men het gemeenlijk in c. 480 v. Chr., ongeveer in denzelfden tijd dat Mahâwîra stierf, de grondvester van de ietwat oudere, concurreerende secte van de Jainas.

Het terrein van des Buddha's wandel is hoofdzakelijk te vinden in het oude koninkrijk Magadha met aangrenzend gebied, ongeveer het tegenwoordige Behar [1]); de Çâkya's woonden ten N. er van, en de ruïnen van hunne stad Kapilawastu bevinden zich al binnen de grenzen van Nepal. De oudste concilies of algemeene vergaderingen van de Orde, waarvan de overlevering gewaagt, spelen zich in het Buddhistische Heilige Land af (zie § 8). Het eerste, zoo leert ons de H. Schrift, zou gehouden zijn aanstonds na het nirwâna van den Meester en had tot doel de teksten van Winaya en Sûtrânta (zie blz. 6) vast te stellen. Juist honderd jaar later wordt het tweede concilie gesteld, dat van Waiçâlî, uitgelokt door het betreurenswaardige feit, dat zekere monniken omtrent een tiental punten van tucht anders dachten dan de meesten en dat op dat concilie werd uitgemaakt wat rechtzinnig was. Zoo is toen scheuring in den Sangha tegengegaan, een altijd dreigend kwaad, dat reeds in de dagen van Gautama Buddha zelf met moeite bezworen was, toen des Meesters neef, de snoode Dewadatta, herhaalde doch gelukkig vergeefsche pogingen deed om een deel van de discipelen op zijne hand te krijgen en eene eigen secte te vormen. Dergelijk

---

[1]) De naam van die provincie herinnert nog aan de vele Buddhistische kloosters en heiligdommen (*wihâra*), die er vroeger waren.

streven wordt in de Leer zóó misdadig geacht, dat „scheurmakerij" (*sanghabkeda*) met vadermoord, moedermoord, Arhatmoord op ééne lijn gesteld en tot de ergste zonden gerekend wordt. Desniettegenstaande heeft het proces van sectenvorming, onontkoombaar als het is, zijn geregelden loop gehad. In de eerste eeuw van onze jaartelling waren er reeds niet minder dan achttien verschillende scholen of secten van Buddhisten.

In dien tijd had de leer zich dan ook reeds in verre streken uitgebreid, in de eene richting tot in China, wanneer het relaas waarheid bevat dat keizer Ming-ti in het jaar 61 tengevolge van een droomgezicht tot haar bekeerd is, in de andere tot aan het rijk van de Parthen. De groote stoot tot dien wasdom zal wel gegeven zijn in de 3de eeuw voor Christus, toen de vermaarde Açoka, wiens hoofdstad Pâtaliputra, het Palimbrothra van de Grieken, in het hart van het Buddhistische heilige land gelegen was, als beschermer des geloofs optrad. Deze Constantijn van het Buddhisme is bekend om de vele edicten, die hij allerwegen in zijn uitgestrekt rijk, dat nagenoeg geheel Voor-Indië omvatte, op rotsen en zuilen deed inbeitelen, hoogst merkwaardige documenten, eenig in hun soort. Zij behelzen gene relazen van oorlogsdaden en zegepralen, de gewone inhoud van dergelijke stukken, maar uitsluitend voorschriften van deugd en zedelijkheid en geestelijke vermaningen. Verscheidene er van laten in het onzekere, tot welk geloof de koning behoorde, want zij gelasten inachtneming van den Dharma zonder meer, en er is ook wel sprake van het verkeerde, dat er in gelegen is den eigen Dharma en de eigen secte te verheffen door kwaad te spreken van anderer Dharmas en andere secten. Maar in zijne proclamatiën is genoeg bewaard, wat in de meest onomwonden termen van Açoka's Buddhisme gewaagt en van zijne innige betrekkingen tot den Sangha, tot welken hij aan het einde zijns levens zelf toetrad. De overlevering, die hem een

pelgrimstocht naar al de voor Buddhisten heilige plaatsen toeschrijft, wordt door de monumenten bevestigd [1]).

Terwijl Açoka's naam bij alle zonen Buddhas zonder uitzondering in gezegend aandenken is gebleven en in tal van legenden voortleeft, kennen alleen de Noordelijken den naam van Kanishka als groot bevorderaar van het Buddhisme, in de eerste eeuw van onze jaartelling. Deze heerscher was geen Hindoe, maar behoorde tot een geslacht van veroveraars, die uit het N.W. binnengedrongen, eene vreemde heerschappij hadden gevestigd, waartoe behalve ongeveer het tegenw. Afghanistan, Kasjmîr, Chineesch Turkestan, nog het N.W. van Indië behoorde. In zijne hoofdstad, het tegenw. Peshawar, zijn niet zoo heel lang geleden, de ruïnen van den grootsten van alle stûpas teruggevonden, en daarbinnen het reliek, ter eere waarvan Kaniskha dat reuzengebouw heeft opgericht, blijkens begeleidende inschriften niet meer of minder dan eenige beenderen van het lichaam van Gautama Buddha zelf! Hoe het kwam, dat Kanishka, vijf à zes eeuwen na diens nirwâna, dien schat (opnieuw?) eene zoo grootsche bergplaats gaf, is onbekend.

Naar Ceylon kwam des Meesters Leer door Açoka's zoon, den vromen monnik Mahendra (pali: Mahinda). Hem beschouwt de Singaleesche kerk als den apostel, die 236 jaar na het parinirwâna van den Buddha de eilanders tot het ware geloof bekeerde. Mahendra's prediking sloeg zoo in, dat van toen af het Buddhisme op het eiland is blijven voortbestaan. In de redactie, zooals die ten slotte in het machtigste klooster dáár is vastgesteld en van commentaren voorzien, zijn de in het Pali opgestelde heilige boeken gecanoniseerd en overal aangenomen, waar de Singaleesche vorm van Buddhisme heerscht.

§ 20. Onze Pali bronnen geven als derde concilie

---

[1]) Een populair werk over Açoka en zijne edicten is *Asoka, the Buddhist Emperor of India* van Vincent A. Smith

aan eene algemeene vergadering te Pâtaliputra onder de regeering van Açoka, maar elders in de Buddhistische overlevering kent men die niet, doch wordt er gewag gemaakt van een concilie onder Kanishka, dat de redactie van het Tripitaka voor goed zou hebben vastgesteld en alle achttien scholen als orthodox zou hebben erkend. Maar van dat concilie weten de Singaleezen weder niet af. Deze omstandigheid wijst reeds op het ontstaan van eene splitsing. Inderdaad moet er, na het concilie van Waiçâlî, het best gedocumenteerde van alle, eene scheuring zijn ontstaan tusschen degenen die beweerden de echte voortzetters te zijn van het oorspronkelijke geloof, de Sthawiras (pali: Theras), en de Mahâsânghikas; in vergelijking met die klove komen de kleinere verschillen, die ieder van de twee in allerlei onderafdeelingen deden uiteenvallen, er minder op aan. Het is best mogelijk, dat Kanishka's concilie alleen de Mahâsânghikas aanging.

Hoe dat ook zij, de groote scheuring, die de leer van het Mahâyâna tegenover de oudere leer ging plaatsen, valt in een lateren tijd. Zij is verbonden aan den naam van den kerkvader Nâgârjuna, die in de tweede helft van de 2de eeuw na Chr. schijnt te hebben geleefd. Niet dat hij de uitvinder zal geweest zijn van de nieuwe leer en het nieuwe ideaal, dat wij gaan beschrijven, maar vooral door en sedert zijne werkzaamheid kwamen de twee richtingen scherp tegenover elkander te staan. Onder Mahâyâna verstaat men de nastreving van een ideaal, dat hooger wordt geacht dan de bereiking van het nirwâna. Niet het Arhatschap, maar het Buddhaschap zelf wordt in uitzicht gesteld aan dengene, die niet opziet tegen de zwaardere taak, die het verhevener ideaal moet mogelijk maken. Terwijl die wereldverzakers, die in het Nirwâna het hoogste heil zien, er alleen maar op uit zijn zelf zalig te worden, en zich om anderer zaligheid niet bekommeren, leert het Mahâyânisme dat er een grootscher streven, een heerlijker vrucht

bestaat: anderen zalig te maken. Het leert, dat wie door buitengewone inspanning, deugdbetrachting, geestesconcentratie het zoover zou kunnen brengen, dat hij voorgoed aan den Sansâra kan ontkomen [1]), beter doet die vrucht niet te plukken, maar zijn verblijf in den Sansâra te verlengen, ja door vele existenties voort te zetten, met de bedoeling om ten slotte zelf eens een Buddha te worden, de verlichter en wegwijzer voor zijne medeschepselen. Dien maarschalkstaf heeft, om zoo te zeggen, ieder soldaat van het ware geloof in zijn ransel. Daartoe neme hij de Bodhisattwa-gelofte op zich, die bestaat in de plechtige verklaring de Bodhisattwische voortreffelijkheden te zullen beoefenen, die ten slotte tot het Buddhaschap opvoeren. Als zoodanig wordt beschouwd de reeks van de zes of tien *pâramitâs*, de in-praktijk-brenging van evenzoovele buitengewone deugden van een zelfverloochenend karakter. De lijst van zes omvat de hoogst denkbare mildheid, ingetogenheid, verduldigheid, geestkracht, geestesconcentratie en wijsheid; door er aan toe te voegen de hoogst denkbare vindingrijkheid, oplettendheid (*Andacht*), toovermacht en intuïtieve kennis wordt het tiental voltallig [2]); eenigszins afwijkend in andere bronnen, waar aan het zestal worden toegevoegd: wereldverzaking (of misschien juister: het zich onthouden van alle *karma*), waarheidsliefde, vriendelijkheid en gelijkmoedigheid. Ook de oudere leer kent de pâramitâs, en verheerlijkt ze in jâtakas, maar acht die Bodhisattwa-eigenschappen voor ons onbereikbaar. In de oogen van de Mahâyânisten, misschien reeds in die van hunne voorgangers, de Mahâsânghikas, kan men niet met minder volstaan, wil men het beste, dat de Meester leerde, in toepasssing brengen. Zij zien in de allemansvriendelijkheid van

---

[1]) Vgl. des schrijvers boek over *De Indische Theosophie*, blz 170—173.

[2]) Ik ontleen deze lijst aan Dharmasangraha, XVII en XVIII.

den ouderwetschen bedelmonnik slechts den buitenkant van egoïstische onverschilligheid.

De Hînayânisten — zoo worden de Sthawiras door hunne tegenstanders betiteld — zeggen van hun kant, dat de Buddha nooit iets geleerd heeft, wat op dat voor ieder bereikbare Buddhaschap zinspeelt. Historisch zijn zij zeker in hun volle recht, als zij beweren dat de heilige boeken, die daarover handelen, onmogelijk door Gautama Buddha kunnen zijn verkondigd, en dat dit alles als apokriefe litteratuur moet worden beschouwd. Daartegenover betoogt men van den anderen kant de echtheid. Behalve de gewone leering, die het Nirwâna betreft, heeft immers de Buddha nog eene esoterische leer verkondigd, en de werken die ze behelzen, zijn, omdat het toenmalige geslacht ze niet begrijpen kon, onder de aarde bij de Nâgas in bewaring gelaten, totdat Nâgârjuna die te voorschijn bracht en het hoogere, verborgene evangelie openbaarde.

§ 21. De heilige schrift van de Mahâyânisten is ons in het oorspronkelijke (Sanskrit in verschillende graden van onzuiverheid) voor een goed deel bewaard [1]), maar vollediger bekend uit de Chineesche en Tibetaansche vertalingen. Zij ademt een anderen geest dan die van het oudere Buddhisme. Hunne sûtras, die den naam van Waipulyasûtras (ongeveer = „uitgebreide sûtras") dragen, bevatten werken als de Prajñâ pâramitâ in verschillende redacties, den Saddharmapundarîka (de „lotus van den voortreffelijken Dharma"), den Lalitawistara (dat de Buddhalegende tot op de eerste prediking verhaalt); in het geheel worden er door de Nepaleezen negen als de heiligste geschriften, de zoogenaamde „negen dharmas" uitverkoren en in groote eer gehouden. Zij onderscheiden zich doordat het wonderbaarlijke, of juister gezegd de fantasmagorie er zulk eene groote rol speelt; de verheven figuur van den Buddha vertoont zich daar in sterke mate als een oppersten lichtgod,

[1]) Zie boven § 3.

die door allerlei verschijningen, niet alleen door leering, zijne oneindige macht openbaart; het tooneel der onderwijzing wordt er gaarne in hemelsche gewesten geplaatst.

In het Mahâyânistische pantheon is er een onuitputtelijke overvloed van Buddhas en van hen, die op weg zijn om eenmaal Buddhas te worden: de Bodhisattwas. Begrijpelijk in eene leer, die het Buddhaschap als een voor ieder bereikbaar ideaal opvat. En de cosmologische voorstellingen der Mahâyânisten leveren hier geen bezwaar op. Zij zijn Indiërs, even goed als hunne landgenooten, die tot andere secten behooren; de Hindoeïstische fantastische meeningen omtrent den berg Meru (of Smeru), rondom welken zon en maan hun loop volbrengen, de vele hemelen en hellen, de door zeeën gescheiden *dwîpa's* (eilanden), waaruit de bewoonde aarde bestaat, de cakrawâlas of wereldsferen [1]), zijn ook de hunne. Atheïstisch kan men de leer nog altijd noemen, inzooverre aan het gronddogma, dat de onwezenlijkheid van alles, dus ook van de godheid, leert, onveranderd wordt vastgehouden; maar die idealistische, in hare radicaalste uitingen zelfs illusionistische wereldbeschouwing, is hier in zoo hooge mate polytheïstisch gekleurd, dat voor dezulken, die niet diep genoeg in de theologie zijn doorgedrongen, eene verbijsterende godenveelheid zich als de grondtrek van het Mahâyânistische Buddhisme moet voordoen.

§ 22. Die vele Buddhas en Bodhisattwas toch, die in de praktijk van het leven en in den cultus worden vereerd en aangeroepen, mag en moet men als zoovele goden beschouwen. Reeds in Hînayânistische stichtelijke verhalen wordt men ontrouw aan de oorspronkelijke theorie dat men slechts door op eigen kracht te steunen, op het pad der volmaking vooruit kan komen, dat hemelsche zaligheid alleen door goede werken die men zelf verricht heeft is te verwerven;

[1]) Het nadere over de Buddhistische cosmologie is te vinden in Kern's *Gesch. v. h. Buddhisme in Indië* I, 289—294.

meer dan eens komt de Buddha als een *deus ex machina* tusschen beide om zijn machtigen bijstand te verleenen, iets dat hij te weeg brengt door stralen van uit zijn lichaam uit te zenden, die door alle hemelen en in alle hellen indringen. Bij zulk eene vereenzelviging van de Buddhafiguur en het Zonnewezen kan het niet bevreemden, dat de Mahâyânisten in hunne vele Buddhas en Bodhisattwas machtige godheden zien, die sterken kunnen in den geestelijken strijd tegen den Booze en in den stoffelijken tegen de machtsuitingen van zoo vele booze wezens, die als demonen, reuzen, spoken overal rondwaren en ziekte en verderf van allerlei aard kunnen te weeg brengen.

Een vijftal reeksen van hemelsche Buddhas met bijbehoorende hemelsche Bodhisattwas en hunne tijdelijke aardsche afspiegelingen, de zoogenaamde „menschbuddhas" (mânushibuddha's) treedt hier op den voorgrond. Die driemaal vijf wezens worden in de landen van het Mahâyânistische Buddhisme (Tibet, China, Japan) hoogelijk vereerd en zijn er in tallooze afbeeldingen te vinden. De vijf Buddhas, de zoogenaamde dhyânibuddha's („mijmerbuddhas") komen het best in de volgende figuur uit:

	Amoghasiddhi (3) in het Noorden	
Amitâbha (4) in het Westen	Wairocana (1) in het centrum	Akshobhya (2) in het Oosten
	Ratnasambhawa (5) in het Zuiden	

Ieder van hen heeft een geestelijken zoon, een Bodhisattwa; deze heeten, die van no. 1 Samantabhadra, van no. 2 Wajrapâni, van no. 3 Ratnapâni, van no. 4 Padmapâni, gewoonlijk aangeduid met den naam Awalokita, van no. 5 Wiçwapâni. Hunne „mensch-buddhas" zijn naar volgorde, van 1 Krakucchanda, van 2 Kanakamuni, van 3 Kâçyapa, van 4 Çâkyamuni, van 5 Maitreya. Van dit laatste vijftal zijn nummer 1—4 de

vier Buddhas, die het laatst op aarde verschenen zijn in de gewone, door alle Buddhisten erkende volgorde, en de vijfde, nl. Maitreya degene, wiens komst, ook volgens de meening van alle Buddhisten, het eerst te verwachten is, en die nu nog in een van de hoogste hemelen verwijlt. In afbeeldingen worden de overigens uniforme Buddhafiguren door hunne m u d r â s (verschillende stand der handen) onderscheiden.

In den gedachtenkring van den geloovige neemt het vierde van de bovengenoemde drietallen de belangrijkste plaats in, dat nl., dat bestaat uit Amitâbha, zijn Bodhisattwa Awalokita, en zijn „mensch-Buddha" Çâkyamuni. Awalokita is de hemelheer, die thans de wereldorde bestuurt en regelt, en het verblijf van zijn vader Amitâbha in het Westen, daar waar de zon ondergaat, is voor den Mahâyânist in de plaats gekomen van den hemel (*swarga*), waar volgens het oudere Buddhisme de zoete vrucht geplukt wordt van de „goede werken", het goede karma. Dat Elysium na hun dood te bereiken, het heerlijke paradijs S u k h â w a t î („lustoord"), waar Amitâbha in rustige, onveranderlijke mijmering troont, is de hoop en het streven van den geloovige; het ontbreekt niet aan beschrijvingen van die heerlijkheid, eene er van is reeds in de 2de eeuw na Chr. in het Chineesch vertaald.

§ 22. Dat polytheïstische geloof sluit echter een monotheïstischen achtergrond niet uit. Reeds in het hoogheilige boek Saddharmapundarîka wordt het onbewimpeld uitgesproken, dat Çâkyamuni van den aanvang af bestaat, dat de Buddha één is met het Opperwezen (Swayambhû), en dat de vele Buddha's niet anders zijn dan zoovele afstralingen, afspiegelingen van den eenen God. Esoterisch dus, bestaat het verschil tusschen Buddhistisch monotheïsme en dat der overige Hindoes vrij wel alleen in den vorm, in namen en formules. In het wezen der zaak is de idee van een pantheïstisch Opperwezen hetzelfde, of men het Brahmâ noemt, of Wishnu,

of Çiwa, of Adibuddha, zooals de Buddhisten in Nepal hunne hoogste godheid betitelen. Bij die opvatting zijn de vele verschijningen of verpersoonlijkingen van de godheid te beschouwen als zoovele awatâra's. De awatâra-theorie, die in het Hindoeïsme van zoo groote beteekenis is, ontbreekt ook in het Mahâyânistische Buddhisme niet.

Inwerking en invloed van het Hindoeïsme, zooals zich dat allengs ontwikkelde, op de aanhangers van de leer van den Buddha, openbaart zich nog in menig ander opzicht. Dat dit gebeuren kon, begrijpt men door te bedenken dat het Buddhisme op eene andere wijze tegenover de oude en overgeleverde religies zich gedroeg dan het Christendom. Traden de Christenen op als felle tegenstanders en waar zij konden als verdelgers van elke hulde aan wezens als Jupiter, Apollo, Isis, „booze demonen", die de beeldendienende heidenen in hun waan voor zoovele goden hielden, in de leer van den Buddha is er van zulk een antagonisme geen sprake. De Wedische godheden en de parallel daarmede geeerde locale goden worden er niet geloochend noch geminacht; er wordt alleen geleerd, dat zij, hunne macht en hunne bescherming minderwaardig zijn in vergelijking met het hoogere dat Buddha's Dharma in uitzicht stelt. Dit moest op den duur leiden tot verachteloozing van die oude eerediensten, en heeft daartoe geleid. Het is mede volkomen natuurlijk, dat degenen, die de Wedas als de hoogste openbaring erkenden, de Buddhisten ketters noemden en uit dien hoofde hunne leer verfoeiden. Maar de Buddhisten zijn steeds toegankelijk gebleven voor Hindoeïstische invloeden.

§ 23. Deze zijn vooral te constateeren in den meest verbasterden vorm van het Buddhisme, het zoogenaamde Tantrisme. Van de heilige Buddhistische litteratuur vormen de zoogenaamde tantra's de jongstelaag. Er zijn Buddhistische tantra's en Çiwaïetische. In het wezen der zaak verschillen zij niet. Hun inhoud is de minutieuse

beschrijving van allerlei yoga en tooverhandelingen, gericht tot een menigte godheden van zonderlingen aard en veelal wanstaltige voorstelling, om toovermacht en daarmede stoffelijk voordeel deelachtig te worden; echte tooverboeken, met magische cirkels, tooverspreuken en formulieren, soms zonder slot of zin. Wij hebben er in te zien een uitwas van den ouden Indischen Yoga [1]), zooals die in Çiwaïetische kringen is uitgewerkt, en van daar in het Buddhisme is gedrongen. Door het Tantrisme, dat omstreeks 800 reeds geheel ontwikkeld was en in Kasjmir en van daar uit in Tibet grooten invloed heeft gekregen, zijn allerlei denkbeelden, symbolen en attributen betreffende Çiwaïetische godheden met het oudere Mahâyânisme vermengd geraakt. Met name valt hier te wijzen op den invloed van de vereering van Çiwa's vrouw, de machtige en vreeselijke Durgâ. Naast de vele Buddhas en Bodhisattwas in allerlei gedaanten verkreeg men eene reeks van vrouwelijke godheden, ten deele als vrouwen van de Bodhisattwas gedacht. Daar nu Awalokita onder dezen de belangrijkste en populairste is, geniet ook zijne energie of vrouw, Târâ, de grootste vereering; in Tibet, waar zij vrij wel denzelfden hoogen rang inneemt als bij de Katholieken de Heilige Maagd, wordt zij in een-en-twintig verschillende gedaanten voorgesteld. Daaronder zijn vreeswekkende vormen. Over het geheel heeft de invloed van de grootsche en geweldige, maar tevens bizarre, ruwe en smakelooze, om niet te zeggen barbaarsche, wereldbeschouwing van Çiwaïetische stelsels een overvloed van schrikwekkende en wanstaltige godenfiguren in het leven geroepen. Vooral in Tibet vindt men den beeldendienst in die richting sterk ontwikkeld [2]).

§ 24. In eene sterke tegenstelling tot die verbaste-

[1]) Hierover het nadere in het deeltje dezer Serie, dat over het Hindoeïsme handelt.

[2]) Ik verwijs naar Grünwedel, *Die Mythologie des Buddhismus in Tibet und der Mongolei.*

ring van de Buddhistische mythologie en devotie staat het verdere beloop van hare theologie en metaphysica. Immers in de verschillende theorieën, die daar verkondigd worden, blijft het oude atheïsme gehandhaafd. Vier scholen zijn hier te onderscheiden. Zij stemmen overeen in het dogma, dat alles wat wij waarnemen, in gestadige verandering verkeert, en wij dus ieder volgend oogenblik iets anders gewaar worden dan in het voorafgegane. Maar terwijl twee scholen de wezenlijkheid aannemen van het waargenomene, wordt die door de twee andere ontkend. Het verst in die ontkenning gaan de Mâdhyamikas, de school van Nâgârjuna. Dezen houden alles voor illusie; hun nihilisme is het radicaalst. Volgens hen is er in werkelijkheid geen sansâra en geen niet-zijn, geen geboorte en geen nirwâna; alles is schijn en droom, ook de Buddha zelf. De Yogâcâras gaan niet zóóver; daar toch wat vroeger waargenomen is, later herkend wordt, moet, zeggen zij, het herinneringsvermogen althans geen schijn zijn.

Aan deze scholastische bespiegelingen, die een dankbaar veld voor dialectiek en disputeerkunst in Buddhistische seminariën verschaft hebben en nog verschaffen, valt overigens weinig gewicht te hechten. Op de religie noch van het individu, dat zich er aan overgeeft, noch van de massa's hebben zij eenigen waarneembaren invloed gehad.

§ 25. Tegenwoordig vallen de twee afdeelingen der Kerk samen met de geographische scheiding van de Noordelijke Buddhisten, die van Nepal, Tibet, Mongolië, Mantsjoerije, Korea, Japan, China en de Zuidelijke, die van Ceylon en Achter-Indië. De eerstgenoemden zijn Mahâyânisten, de laatsten oud-geloovigen, Hînayânisten [1]). Maar dit is niet altijd zoo geweest. Vele eeuwen lang,

[1]) In Achter-Indië is die stand van zaken betrekkelijk jong. In de middeleeuwen en nog lang daarna was het Buddhisme in Cambodja, de oude Hindoe colonie en het uitstralingspunt van Hindoecultuur in die gewesten, mahâyânistisch. Ook op Java behoorden de Buddhisten tot die afdeeling der kerk.

in den bloeitijd van Buddha's leer in Indië, vond men op vele plaatsen aanhangers van beide gelooven naast elkander, mahâyânistische en hînayânistische kloosters. In dien tijd waren er ook talrijke onderverdeelingen in secten. Thans is die veelvormigheid voor een goed deel verdwenen. Bij de Zuidelijke Buddhisten heeft sinds lang de kerkleer van het Grootklooster (Mahâwihâra) op Ceylon de alleenheerschappij verkregen, de andere Hînayânistische secten zijn verdwenen. Bij de Noordelijke is zulk eene uniformeering in China tot stand gekomen door de samensmelting van vroeger van elkander onderscheiden scholen tot ééne, doch in Japan en Tibet bestaan er nog een aantal naast elkander. In beide landen mag men van een nationaal Buddhisme spreken; want in beide is de ontwikkeling zelfstandig geweest. Aan het Japansche zal in deze Serie een afzonderlijk nummer gewijd worden, het Tibetaansche is het zoogenaamde Lamaïsme.

§ 26. Het Lamaïsme van Tibet. Omstreeks 650 na Chr. ging de Tibetaansche koning Srong Tsan Gampo, op aansporing van zijne twee vrouwen, eene Chineesche en eene Nepaleesche prinses, tot het Buddhisme over. Het duurde nog wel een goede driehonderd jaar, eer die van buiten aangebrachte hoogere religie den ouden, inheemschen Bon-godsdienst van zijne plaats had gedrongen. Als stichter van het eigenlijke Lamaïsme moet men beschouwen den Indischen monnik Padmasambhawa, die op het einde van de 8ste eeuw als een soort van Tibetaanschen Bonifatius optrad. Hij predikte een sterk tantrisch gekleurd Mahâyânisme, bande duivelen, wrocht wonderen en grondvestte het oudste klooster van Tibet, dat te Sam-yäs. „Lama" is een Tibet. woord, strikt genomen de naam van den „superieur" of prior van een klooster, van een theologiae doctor, maar in de wandeling noemt men iederen monnik zoo, die de beide wijdingen (zie boven blz. 23 vg.) heeft ontvangen. Men is reeds vroeg er aan gewend geraakt in den Lama

den onmisbaren *tusschenpersoon* te zien tusschen den geloovigen leek en de hoogere wereld van onzichtbare goddelijke wezens. In die opvatting, bij een barbaarsch en laag staand volk, als de Tibetanen toen waren en tot op zekere hoogte nu nog zijn, zeer begrijpelijk, ligt de kiem van eene machtsontwikkeling, die op den duur geleid heeft tot de economische en politieke oppermacht van de kloosterlingen. Men kan vier tijdperken onderscheiden: 1. dat van de vestiging en uitbreiding van de leer (tot in de 13e eeuw), gekenmerkt door de vertaling van de heilige boeken in het Tibetaansch, door de stichting van vele kloosters en overal, waardoor bijkans elke familie in den Sangha vertegenwoordigd was, en sedert 1000 ook door sectenvorming; 2. dat begint met de bekeering der Mongolen onder Kublai Khan, die aan de secte der Sakyapa's en haar paus zijne hooge bescherming verleende; zoodoende verkreeg het monnikendom in den persoon van haren hoogsten waardigheidsbekleeder grooten invloed op den gang van zaken, en het Lamaïsme eene hiërarchie; 3. van c. 1400—1650; 4. sedert 1650. Het derde tijdvak begint met de hervorming van Tson-kha-pa (1357—1417). Deze trad op tegen allerlei misbruiken, predikte een zuiverder leer en trachtte de sterk verbasterde praktijken van de groote oudere secten, de „Roodmutsen" tegen te gaan. Hij kreeg spoedig een grooten aanhang. Zijne secte, die der Ge-luk-pas of „Geelmutsen", en haar paus wonnen steeds aan macht; de vier kloosters die haar toebehoorden, drie bij Lhasa, de hoofdstad, en één (dat te Tashilhumpo) bij Shigatze, de tweede stad des rijks, werden de kweekplaatsen van Lamaïstische geleerdheid en de universiteiten van het geloof. Tot eindelijk de vijfde Ge-luk-pa paus, een Tibetaansche Napoleon, den stouten stap waagt en zich door een handigen politieken zet ook het wereldlijke gezag weet te verzekeren. Hij werd de eerste Dalai Lama, in 1650 als zoodanig door China erkend. Sedert dien tijd heerscht

de secte der „Geelmutsen" vrijwel oppermachtig over de geesten en over de beurzen van de Tibetanen, die eene afgodische vrees en eerbied voor hun geestelijke bemiddelaars koesteren.

Tson-kha-pa's hervorming verhoogde het liturgische karakter van den eeredienst. Hem schrijft men de invoering van de zoogenaamde bidmolentjes of bidcylinders toe. Waarop hij vooral streng toezag, was de handhaving van de kuischheidsgelofte door de monniken. Aan het verplichte celibaat wordt, althans werd, in zijne secte streng de hand gehouden.

§ 27. Niet aldus bij de andere Tibetaansche secten, ook niet bij de Mahâyânisten in Nepal. Dat laat zich best verklaren. Zoodra men immers niet in het Nirwâna, maar in het Buddhaschap het hoogste ideaal ziet, en daarom vóór alles Bodhisattwa wil worden, schept men een dilemma. Men is tegelijk monnik (bhikshu), door de wijding en bodhisattwa door de afgelegde gelofte. Maar de bodhisattwa staat in de wereld, en de monnik er buiten. Welke van de twee qualiteiten moet óverwegen? Is het wonder dat in menige secte lakheid tegenover het huwelijksverbod, zoo niet volkomen vrijheid in het huwelijk te treden hiervan het gevolg was? „Nepal, schrijft Hodgson in 1836, is nog met kloosters bedekt; maar die ruime en geriefelijke woningen weerklinken van het geraas van allerlei handwerk en van vrouwen- en kinderstemmen".

VI

§ 28. In het korte bestek van deze schets moest natuurlijk veel alleen maar aangestipt worden, en menig punt onbesproken blijven. Wie meer van het Buddhisme wil weten, verwijs ik vooreerst naar Kern's *Geschiedenis van het Buddhisme in Indië*, waarin de Buddhistische geest zoo goed in het licht wordt gesteld; naar Oldenberg's *Buddha, seine Lehre und seine Gemeinde*, eene sympa-

thieke, maar toch betrouwbare uiteenzetting van Buddha's Dharma, zooals die in de Pali H. Schrift is nedergelegd, en die zich dus uitsluitend bepaalt tot het oorspronkelijke Buddhisme; naar H. C. Warren's *Buddhism in Translations*, eene vertaling van kenschetsende uitgelezen stukken uit de Pali-teksten, die een dieper inzicht geven in het karakter van de voornaamste leerstellingen. Voor Ceylon's hedendaagsch Buddhisme mag aanbevolen worden het boek van Spence Hardy, *Eastern Monachism*; de toestanden in Tibet leert men het best kennen uit Waddell, *Lhasa and its mysteries*. De eigenlijke vaklitteratuur, waaronder menig voortreffelijk boek, laat ik hier onvermeld.

§ 29. Het Buddhisme is niet ontsnapt aan het lot, dat alle belichaming van abstracties te wachten staat. Wanneer de eerste geestdrift voorbij is, door eene nieuwe leer gewekt en in allerlei vormen, riten, symbolen, instellingen tot uiting gebracht, volgt allengs eene verstijving en vergroving, die den vorm voor het wezen, het symbool voor de voorgestelde gedachte in de plaats doet treden. Ook de geschiedenis der godsdiensten is rijk aan voorbeelden van dien gang van zaken. Maar telkens ziet men, zoolang ten minste een bepaalde godsdienst levenskracht bezit, de oude idealen naar nieuwe behoeften gewijzigd, herleven en zich gewijzigde vormen scheppen. Dan spreekt men van „hervorming" van den godsdienst. Ook het Buddhisme heeft zulke hervormingen gekend, en hierboven is herhaaldelijk gelegenheid geweest er op te wijzen.

Tegenwoordig kan men zeggen dat van de verschillende Buddhismen, die tot het Mahâyâna behooren, het opgewektste leven in het Japansche te vinden is. Zoowel in China als in Tibet verkeert men in het sleurstadium. Het platte overheerscht daar, en in Tibet althans wordt de grofste beeldendienst en een onbegrensd vertrouwen in zinledige tooverformules en tooverpraktijken algemeen aangetroffen. Maar zelfs daar is

de invloed van de zachtheid predikende, meewarigheid wekkende verlossingsleer van Çâkyamuni onmiskenbaar. Haar karma leer is den menschen eene vertroosting. Niet voor niets heet die leer het evangelie van het mededoogen, en zien de Hindoes, die het Buddhisme als eene „kettersche" leer verfoeien (omdat zij niet op de Wedas steunt) in Buddha een awatâra van Wishnu, en wel dien awatâra, waarin Wishnu zich als de barmhartige bij uitnemendheid openbaarde.

§ 30. De kennismaking met het Buddhisme, nog eene eeuw geleden eene onbekende grootheid in Europa, heeft bij vele Westerlingen in meerdere of mindere mate voor dien godsdienst sympathieën gewekt. Natuurlijk gelden die niet de vele Buddha's van het pantheon der Mahâyânisten, maar de figuur van Gautama Buddha, zooals die door alle geloovigen wordt vereerd, en zijne zelfloutering predikende ethiek. Men heeft die het eerst leeren kennen van uit Ceylon en Birma en uit de Paliteksten, die het dichtst staan bij de oorspronkelijke leer. En al is ook het leven der monniken, de eeredienst en de mythologie ook daar niet vrij gebleven van formalistische verstijving en van Hindoeïstische invloeden, de punten van overeenkomst, en in sommige opzichten zelfs de hoogere waarde van de Buddhistische verteedering des harten in vergelijking met de godsdiensten van Europa en Amerika, kon niet nalaten diepen indruk te maken op de Westersche waarnemers. En in de laatste kwarteeuw, waarin ethische stroomingen in de richting van vegetarianisme, dierenbescherming, wereldvrede enz. zich in de Christenheid voordoen, is men daar meer dan ooit ontvankelijk voor een godsdienst, die dienzelfden geest ademt en zulke dingen predikt. Hierbij komt, dat men, oppervlakkig althans, menige overeenkomst vindt tusschen de wereldbeschouwing, die daar heerscht en allerlei nieuwere theorieën van wijsbegeerte en natuurwetenschap. Zoo is het te begrijpen, dat er althans onder de intellectueelen in

Europa en Amerika velen zijn, die propaganda maken voor een Buddhisme, dat rekening houdt met moderne wetenschap en modernen geestestoestand. Die beweging noemt men Neobuddhisme. Aan haar wordt ook van Azië uit deelgenomen door Buddhistische geestelijken uit Ceylon, Birma, Japan, die van hun kant weder door hunne aanraking met de Westersche cultuur deels bewust, deels onbewust Westersche denkbeelden overnemen en met hunne overlevering vermengen.

Ik voor mij geloof niet dat die beweging eene groote toekomst heeft. De Karma-leer zal wel niet licht in onze gewesten algemeen ingang vinden, en het geloof in de alwetendheid en onfeilbaarheid van den Buddha, waarmede het Buddhisme staat en valt, is moeielijk te verduwen. Het is dan ook eene kinderlijke illusie, te meenen dat in dien godsdienst gelooven op gezag niet verlangd wordt. „Al onze regelen zijn in den Heer geworteld, worden door den Heer verkondigd, steunen op den Heer. Laat de Heer verklaren hoe het zijn moet, wij monniken zullen het van den Heer vernemen en goed onthouden". Zoo heet het in een Tipitakatekst [1]. Sapienti sat.

[1] Majjhima Nikâya, ed. Trenckner. I, 317; 465.